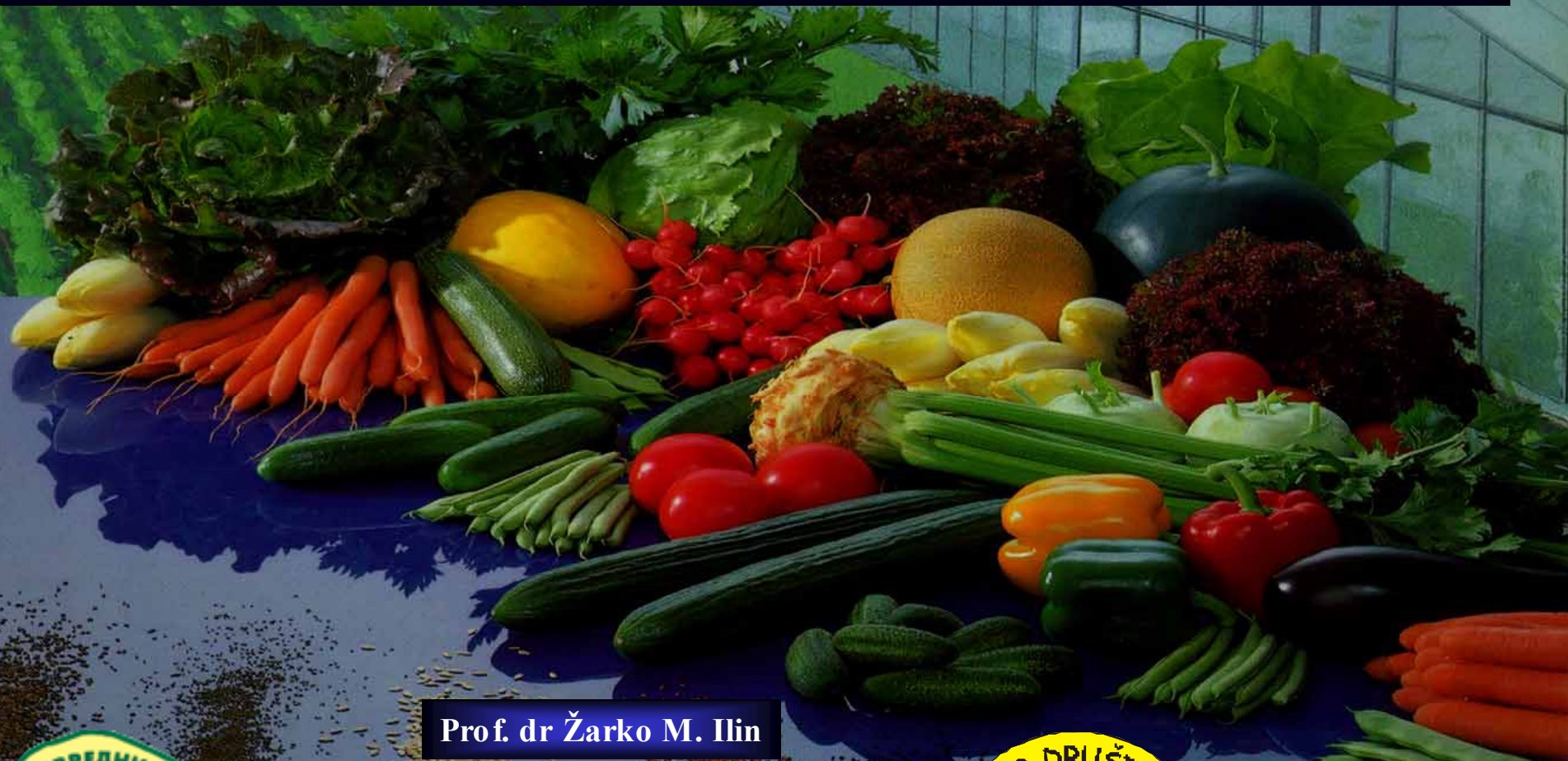

POVRTARSTVO

Prof. dr Žarko M. Ilin

ŠTA JE POVRTARSTVO PO DEFINICIJI?

ŠTA SE KORISTI U ISHRANI?

JESTIVI DEO

VEGETATIVNI ORGANI

GENERATIVNI ORGANI

NADZEMNI

PODZEMNI

NADZEMNI

1.) LISTOVI

1.) KOREN

1.) PLOD

**2.) ZADEBLJALO
STABLO**

2.) STABLO

2.) ZRNO

**3.) ZADEBLJALE
LISNE DRŠKE**

3.) LUKOVICE

3.) CVAŠT

4.) KRTOLE

**NA KOJI NAČIN SE POVRĆE
KORISTI U ISHRANI?**

**KOLIKO JE REGISTROVANO POVRTARSKIH
VRSTA U SVETU?**

KOLIKO SE GAJI KOD NAS?

OD ČEGA ZAVISI BROJ GAJENIH VRSTA?

1.) EKOLOŠKIH USLOVA

2.) EKONOMSKIH USLOVA

3.) TRADICIJE

PREMA DUŽINI ŽIVOTNOG CIKLUSA SVE POVRTARSKE BILJKE MOGU BITI:

JEDNOGODIŠNJE

DVOGODIŠNJE

VIŠEGODIŠNJE

KADA SE POVRĆE POČELO GAJITI?

NAJSTARIJE VRSTE POVRĆA SU GAJENE PRE

4.000 godina

ODNOSNO U PERIODU OD PRE

2.000-4.000 godina

OKO 2.000 godina SE GAJE

A PO OTKRIĆU AMERIKE

CENTRI POREKLA POVRĆA

1.) KINESKI

3.) SREDNJE-AZIJSKI

5.) MEDITERANSKI

4.) BLISKI ISTOK

7.) CENTRALNO-AMERIČKI

6.) AFRIČKI

2.) INDIJSKI

8.) JUŽNO-AMERIČKI

CENTRI POREKLA POVRĆA

1.) KINESKI

IZ OVOG GEOCENTRA POTIČU:

OBUHVATA
PLANINSKI,
DEO CENTRALNE
I ZAPADNE KINE

KINESKI KUPUS

PEKINŠKI KUPUS

PLAVIPATLIDŽAN

RABARBARA

RABARBARA

ALJMA

LUFA-SUNDER TIKVA

CENTRI POREKLA POVRĆA

2.) INDIJSKI

IZ OVOG GEOCENTRA POTIČU:

OBUHVATA
SEVEROISTOČNU INDIJU,
BURMU, INDOKINU,
MALAJSKI ARHIPELAG

PLAVIPATLIDŽAN

KRASTAVAC

LUFA-SUNDER TIKVA

CENTRI POREKLA POVRĆA

3.) SREDNJE-AZIJSKI

IZ OVOG GEOCENTRA POTIČU:

OBUHVATA
SEVEROZAPADNU INDIJU,
AVGANISTAN

CRNI LUK

BELI LUK

MRKVA

SPANAC

DINJA

ROTKVICA

CENTRI POREKLA POVRČA

4.) BLISKI ISTOK

OBUHVATA
MALU AZIJU, ZAKAVKAZIJE
IRAN, PLANINSKE DELOVI
TURSKE

IZ OVOG GEOCENTRA POTIČU:

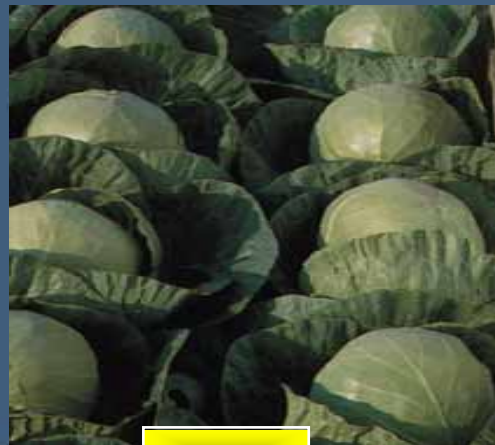
DINJA

MRKVA

PRAZIKUK

KUPUS

CRNI LUK

CELER

CVEKLA

CENTRI POREKLA POVRĆA

5.) MEDITERANSKI

KUPUS

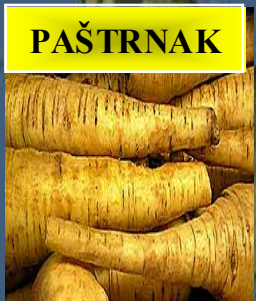
CELER

5.) MEDITERANSKI

PERŠUN

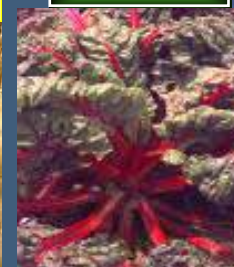
PAŠTRNAK

PRAZIKUK

BELI LUK

BLITVA

ARTIČOKA

CRNI LUK

SALATA

CRNI KOREN

KOPAR
MIROĐIJA

ŠPARGLA

RABARBARA

RADIČ

Foeniculum vulgare L.
© Thomas Schaefer

CENTRI POREKLA POVRĆA

6.) AFRIČKI

OBUHVATA
ETIOPIJU I SOMALIJU

IZ OVOG GEOCENTRA POTIČU:

TIKVE

LUBENICA

BAMIJA

CENTRI POREKLA POVRČA

7.) CENTRALNO-AMERIČKI

PAPRIKA

PASULJ

KUKKURUZ ŠEĆERAC

CENTRI POREKLA POVRĆA

8.) JUŽNO-AMERIČKI

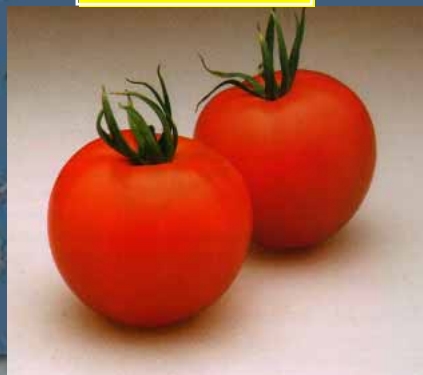
IZ OVOG GEOCENTRA POTIČU:

OBUHVATA
PERU, EKVADOR,
BOLIVIJU I ČILE

KROMPIR

PARADAJZ

TIKVE

AGROTEHNIČKE MERE U PROIZVODNJI POVRĆA

1.) OPŠTE AGROTEHNIČKE MERE

LJUŠTENJE

- TANJIRANJE
- PLITKO ORANJE

OSNOVNA OBRADA

- PLUGOVIMA RAVNJAČIMA
- PLUGOVIMA OBRTAČIMA
- NOŠENIM i/ili VUČENIM PODRIVAČIMA

ĐUBRENJE-ORGANSKIM i

- MINERALNIM ĐUBRIVIMA

PREDETVENA PRIPREMA

- TANJIRANJE
- SETVOSPREMIRANJE

SETVA i/ili SADNJA

MERE NEGE

- MEĐUREDNA KULTIVACIJA
- OKOPAVANJE
- OGRTANJE
- NAVODNJAVANJE
- ZAŠTITA-OD KOROVA
- BOLESTI I
- ŠTETOČINA

2.) SPECIJALNE AGROTEHNIČKE MERE

U PROIZVODNJI RASADA

- PIKIRANJE
- KALEMLJENJE
- KALJENJE
- DODATNO OSVETLJAVANJE

GREVICE-RAZLIČITE ŠIRINE I -VISINE

FERTIGACIJA

ZAŠTITA OD MRAZA

MALČOVANJE

NEPOSREDNO POKRIVANJE BILJAKA AGROTEKSTILOM

SENČENJE

3.) SPECIFIČNE AGROTEHNIČKE MERE

KOD PARADAJZA

- ZAKIDANJE ZAPERAKA
- VOĐENJE BILJAKA
- SKIDANJE LISTOVA
- VRŠIKANJE
- KOLČENJE

KOD KRASTAVCA-PINCIRANJE

KOD PAPRIKE-REZIDBA

- BLANŠIRANJE-CELERA,
- ŠPARGLE,
- RADIČA

DORASTANJE-KARFIOLA

- KELJA PUPČARA
- RADIČA

**U ČEMU JE RAZLIKA IZMEĐU
RATARSTVA I POVRTARSTVA?**

FAZA ZRELOSTI

POVRŠINE NA KOJIMA SE GAJI POVRĆE

MESTO GDE SE POVRĆE GAJI

ZNAČAJ POVRĆA

U UKUPNOJ PROIZVODNJI HRANE PROIZVODNJA POVRĆA I PRERAĐEVINA OD POVRĆA ZAUZIMA ZNAČAJNO MESTO.

PROIZVODNJA POVRĆA OMOGUĆUJE:

1.) INTENZIVNO KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA

2.) I SISTEMA ZA NAVODNJAVANJE

KAKO?

GDE?

1 ha POD POVRĆEM NA OTVORENOM POLJU ODGOVARA

POVRŠINI OD 30-100 ha POD PŠENICOM

1 ha STAKLENIČKE PROIZVODNJE POVRĆA ODGOVARA

POVRŠINI OD 600-900 ha POD PŠENICOM

KAKVA JE HRANJIVA I BIOLOŠKA VREDNOST POVRĆA?

NA KOJI NAČIN SE KORISTI U ISHRANI?

**1.) SVEŽE-SALATA
-VARIVO**

**2.) PRERAĐENO-STERILIZACIJOM
-ZAMRZAVANJEM
-DEHIDRACIJOM
-KIŠELJENJEM**

**OSIM TOGA, POVRĆE I ŽETVENI OSTACI POVRĆA
SE MOGU KORISTITI KAO:**

KVALITETNA STOČNA HRANA

ZELENIŠNO ĐUBRIVO

**BOGATSTVO HRANJIVIH, POSEBNO ZAŠTITNIH MATERIJA
ČINI POVRĆE ZNAČAJNIM U ISHRANI LJUDI.**

**MALE JE ENERGETSKE VREDNOSTI ZBOG:
NISKOGR SADRŽAJA SUVE MATERIJE.
ODNOSNO IMA MALI SADRŽAJ: -MASTI
-PROTEINA
-UGLJENIH HIDRATA**

OD UGLJENIH HIDRATA POVRĆE SADRŽI:

**MONOSAHARIDE
DISAHARIDE I
POLISAHARIDE-SKROB
-HITIN
-CELULOZU
-HEMICELULOZU**

PROTEINE

MASTI

VITAMINI: C, β -KAROTEN, B₁, B₂, B₆, D, E, K, PP

MINERALNE MATERIJE

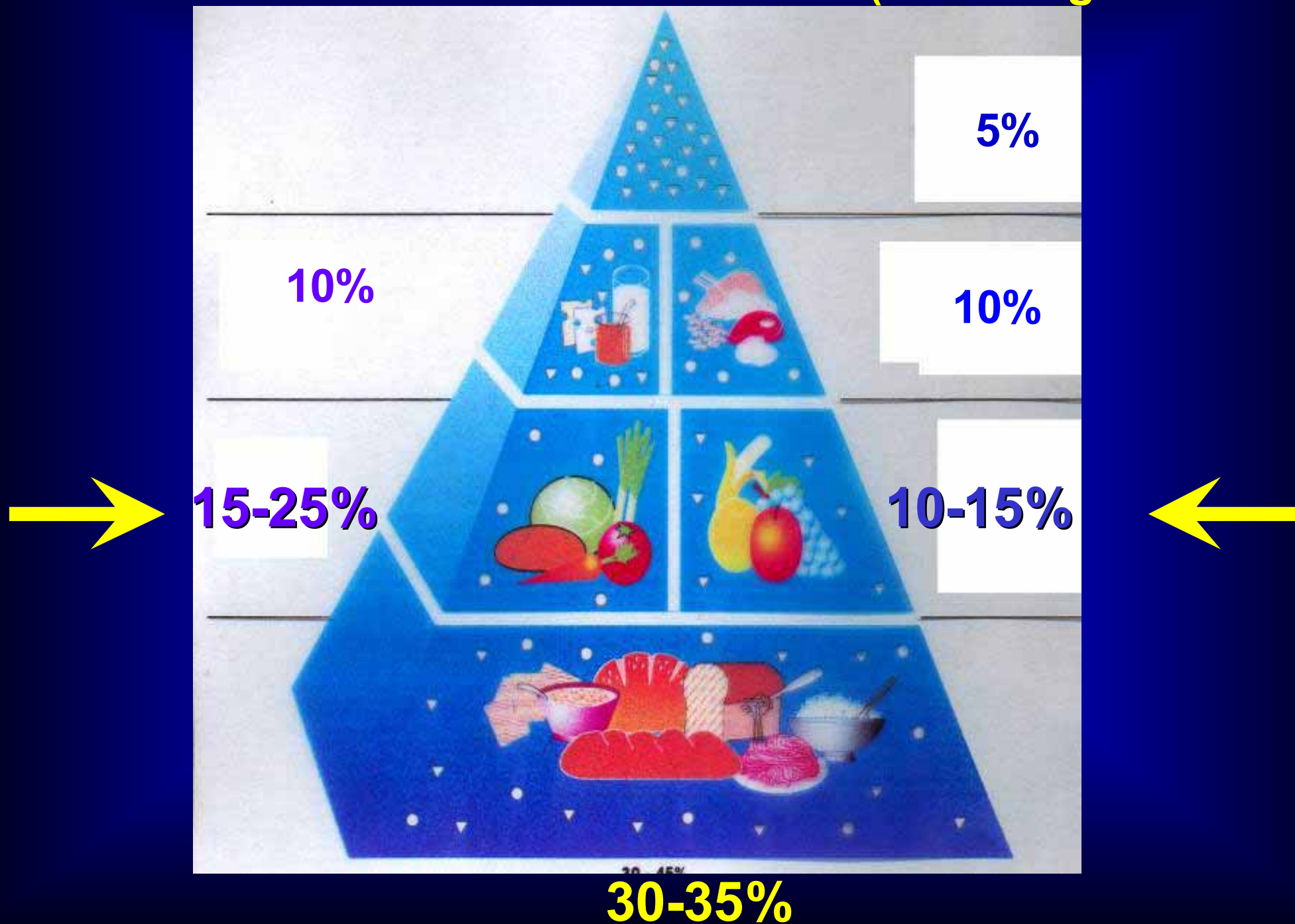
**DIJETETIČKI DELUJUĆE MATERIJE-ORGANSKE KISELINE
-ETERIČNA ULJA**

**ORGANSKE KISELINE-OKSALNA
-JABUČNA
-LIMUNSKA
-MLEČNA
-VINSKA**

**ETERIČNA ULJA-BEZ SUMPORA
-SA SUMPOROM
-SA SUMPOROM I AZOTOM**

KVALITETNA ISHRANA PODRAZUMEVA 4 – 5 OBROKA PRE SVEGA SVEŽEG POVRČA I VOĆA (350-450 g DNEVNO)

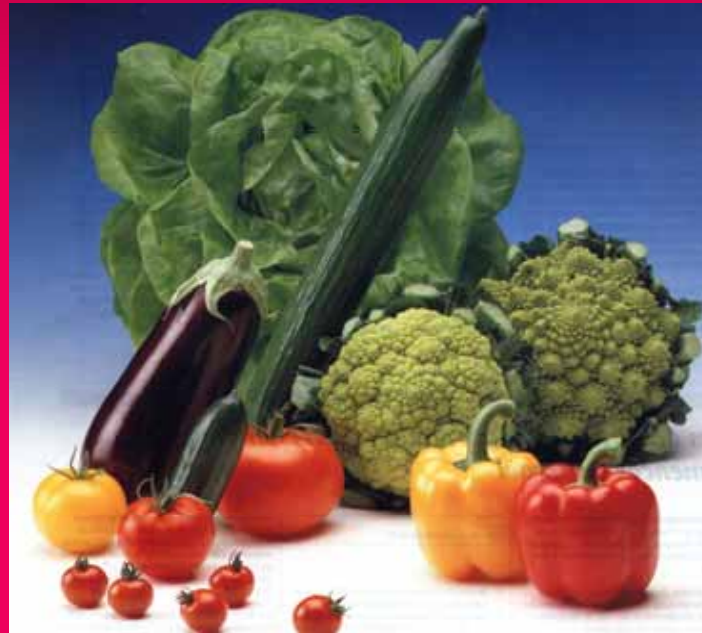
KVALITET POVRĆA

Neophodne materije

- ugljeni hidrati
- proteini
- masti
- vitamini
- mineralne materije

Bioaktivne materije

- glukozinolati
- karotenoidi
- polifenoli
- sulfidi, fitosterini, terpeni
- fitoestrogeni,
- balastne materije

Organoleptički

- oblik
- boja
- masa
- ukus
- aroma
- tekstura

Nepoželjne materije

- nitрати, oksalna kiselina
- solanin, ostaci pesticida
- mikotoksini, teški metali

PRVIH PET VRSTA POVRČA PO SADRŽAJU VITAMINA

Vitamin C mg /100g svežeg povrća		Beta karoten mg/100g svežeg povrća		Vitamin E µg /100g svežeg povrća	
VRSTA	SADRŽAJ	VRSTA	SADRŽAJ	VRSTA	SADRŽAJ
LISNATI PERŠUN	174	TIKVA (žuta)	18,7	PAPRIKA	2520
KELJ PUPČAR	166	MRKVA	17,5	ŠPARGLA	2030
PAPRIKA	165	LISNATI PERŠUN	11,2	SPANAC	1370
HREN	93	SALATA	3,9	KELJ PUPČAR	780
PRAZILUK	66	SPANAC	3,3	KRES SALATA	700

PRVIH PET VRSTA POVRČA PO SADRŽAJU ZNAČAJNIH MINERALNIH MATERIJA

K (mg /100g svežeg povrća)		Mg (mg /100g svežeg povrća)	
VRSTA	SADRŽAJ	VRSTA	SADRŽAJ
LIST PERŠUNA	880	SPANAC	58
SPANAC	633	KELERABA	43
RAŠTAN	490	LIST PERŠUNA	41
KORENASTI CELER	460	SALATA	40
KARFIOL, KELERABA, ENDIVIJA, BLITVA	350-380	MRKVA	38

PRVIH PET VRSTA POVRĆA PO SADRŽAJU ZNAČAJNIH MINERALNIH MATERIJA

Fe (mg /100g svežeg povrća)		Zn (mg /100g svežeg povrća)	
VRSTA	SADRŽAJ	VRSTA	SADRŽAJ
LIST PERŠUNA	6,6	GRAŠAK	0,92
SPANAC	4,1	PERŠUN	0,62
KUPUS	3,4	BROKOLA	0,61
SALATA	3,2	SPANAC	0,59
BLITVA	2,7	KELERABA	0,54

SADRŽAJ NO₃ KOD POVRĆA

VRSTA	SORTA	SADRŽAJ NO ₃ mg.kg ⁻¹
PAPRIKA	ŠOROKŠARI	140,9-276,8
	BELI KALVIL	146,3-510,0
PARADAJZ	HEINZ	208,0-269,0
Salata	11 SORTI	118,9-579,0
MRKVA	SCARLET NANTES	111,5-363,0
	FORMULA	128,5-323,4

Neke vrste povrća su tradicionalni lek
Mnoge vrste (lukovi) su bile lek pa tek onda hrana

Danas poseban značaj ima grupa
žuto – zeleno – crvenog povrća

Neophodno je proširenje broja gajenih vrsta

Neophodno je proširenje broja gajenih vrsta

FIZALIS

PARADAJZ

PAPRIKA

Neophodno je proširenje broja gajenih vrsta

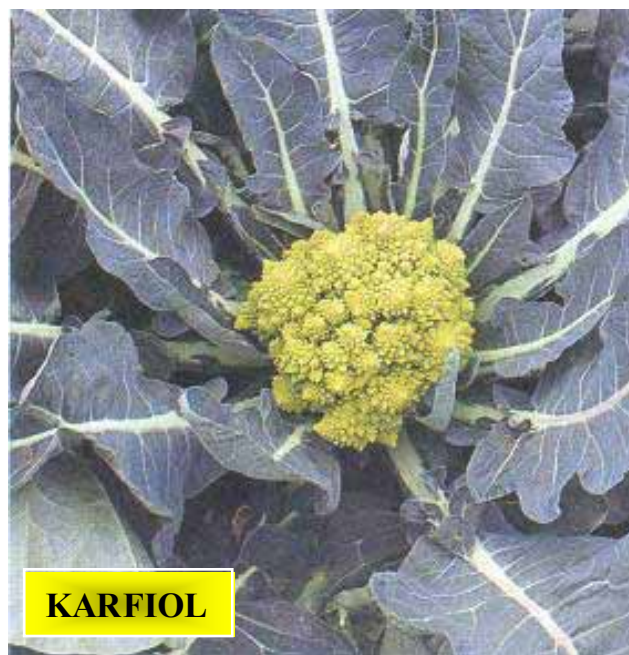
BROKOLA

KELJ PUPČAR

KARFIOL

KARFIOL

KARFIOL

Neophodno je proširenje broja gajenih vrsta

BAMIJA

KINESKI KUPUS

PEKINŠKI KUPUS

GLJIVA BUKOVAČA

ŠAMPINJONI

GLJIVE

Neophodno je proširenje broja gajenih vrsta

ARTIČOKA

ŠPARGLA

ARTIČOKA

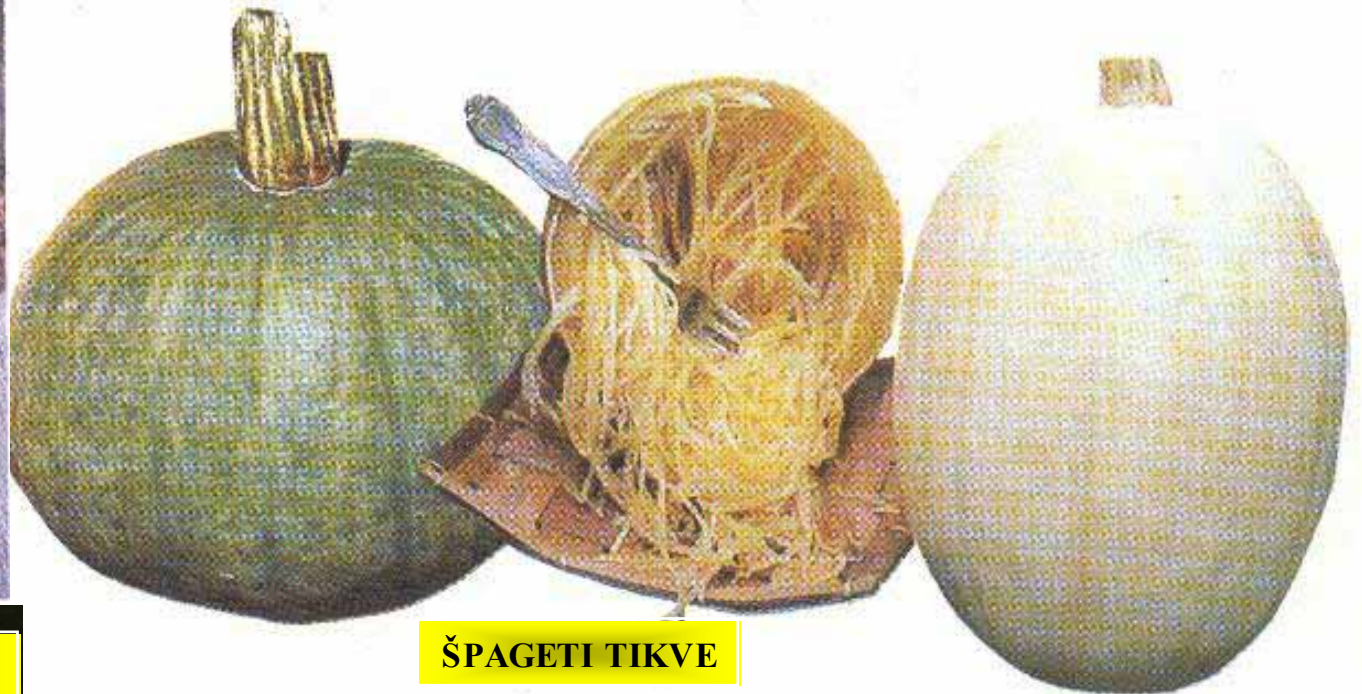
KOMORAČ

Neophodno je proširenje broja gajenih vrsta

LUF-SUNĐER TIKVE

ŠPAGETI TIKVE

LUFA-SUNĐER TIKVA

Povrtarstvo

**Cilj je proizvesti i koristiti kvalitetno
bezbedno (zdravstveno bezbedno) povrće**

Neiskorišćene šanse su i u korišćenju povrća kao ukrasnih biljaka

NAČIN PROIZVODNJE POVRĆA

POVRTARSTVO

PROIZVODNJA NA
OTVORENOM POLJU

PROIZVODNJA
U ZAŠTIĆENOM
PROSTORU

BAŠTENSKA

NJIVSKA

LEJE

KOMBINOVANA
RATARSKO-
POVRTARSKA
PROIZVODNJA

INTENZIVNA
PROIZVODNJA
U SPECIJA-
LIZOVANIM
ORGANIZA-
CIJAMA

TUNELI
PLASTENICI
STAKLENICI

U SRBIJI POVRĆE SE GAJI NA

265.000 ha

OD TOGA KROMPIR NA

91.000 ha

UKUPNO POVRĆE SE GAJI NA

174.000 ha

**U AP VOJVODINI
POVRĆE SE GAJINA**

85.000 ha

OD TOGA KROMPIR NA

25.000 ha

Proizvodnja glavnih povrtnarskih vrsta (2002 god.)

VRSTA	POVRŠINA (ha)	PROIZVODNJA (t)
Crni i beli luk	30.000	183.000
Paradajz	22.000	220.000
Paprika	19.300	135.000
Kupus	20.000	240.000
Bostan	19.850	300.000
Grašak	13.800	32.000
Pasulj	22.000	33.000
Krompir	91.095	911.000

VISOKOG ZAŠTIĆENOG PROSTORA STAKLENIČKOG I PLASTENIČKOG TIPA U SRBIJI IMA UKUPNO 64 ha

U POSLEDNJIH 5 god. PODIGNUTO JE JOŠ OKO 15 ha

PROCENJUJE SE DA PLASTENIKA TUNELSKOG TIPA U SRBIJI IMA OKO 3.000-5.000 ha

U POSLEDNJIH 5 god. PODIGNUTO JE JOŠ MINIMUM 2.000-3.000 ha

PROCENA JE DA PLASTENIKA TUNELSKOG TIPA IMA OKO 5.000-6.000 ha

POVRTARSKI REJONI U SRBIJI

USPEH U PROIZVODNJI POVRĆA ZAVISI OD:

1.) EKOLOŠKIH USLOVA

2.) EKONOMSKIH USLOVA

3.) TRADICIJE

POVRTARSKA PROIZVODNJA RAZVILA SE,
A I RAZVIJAĆE SE DUŽ VELIKIH REKA

1.) ZBOG BLIZINE IZVORA VODE

2.) POGODNA ZEMLJIŠTA

3.) POGODNI MIKROKLIMATSKI USLOVI

4.) MOGUĆNOST TRANSPORTA

OSIM TOGA:

**POVRTARSKA PROIZVODNJA RAZVIJENA JE U
BLIZINI VELIKIH POTROŠAČKIH I
INDUSTRISKIH CENTARA**

**OBZIROM NA TRADICIJU MOGUĆE JE IZDVOJITI
3 VAŽNIJA POVRTARSKA REJONA I TO:**

1.) RAVNIČARSKI REJON

2.) MORAVSKI REJON

3.) BRDSKO-PLANINSKI REJON

RAVNIČARSKI REJON

**OBUHVAĆA PANONSKU NIZIJU,
PROSTIRE SE IZMEĐU I DUŽ REKA
DUNAV, TISA I SAVA**

**ZEMLJIŠTE JE TIPA-ALUVIJUM
-ČERNOZEM
-LIVADSKA
CRNICA**

**KLIMA-UMERENO KONTINENTALNA
SA ŽARKIM LETIMA I OŠTRIM
ZIMAMA**

A map of Croatia is shown on the left side of the slide, overlaid with various agricultural products such as tomatoes, peppers, and onions. A circular inset highlights a specific region in the northwestern part of the country.

SREDNJA GODIŠNJA $t^{\circ}c$ JE OKO $11^{\circ}c$
SUMA GODIŠNJE $t^{\circ}c$ JE OKO $4.100^{\circ}c$
U VEGETACIONOM PERIODU OKO $3.700^{\circ}c$

**PROSEČNA GODIŠNJA KOLIČINA
PADAVINA IZNOSI 600 mm
U VEGETACIJI 350-400 mm**

**NAJTOPLIJI MESECI SU JULI I AVGUST
MRAZEVI SE JAVLJAJU KRAJEM
APRILA DO POLOVINE MAJA
PRVI JESENJI SE JAVLJAJU
POLOVINOM OKTOBRA
BROJ BEZMRAZNIH DANA JE 180-190
PROIZVODI SE UGLAVNOM SREDNJE
KASNO I KASNO POVRĆE
GRAŠAK, BORANIJA, BOSTAN, KUPUS,
PAPRIKA, PARADAJZ, LUK, KORENASTO-
KRTOLASTO POVRĆE**

MORAVSKI REJON

PROTEŽE SE UZ REKU
MORAVU I NJENE PRITOKE

ZEMLJIŠTE JE ALUVIJALNO
GAJNAČE I
SMONICE

KLIMA JE KONTINENTALNA

X GODIŠNJA $t^{\circ}C$ JE OKO $11,5^{\circ}$

Σ GODIŠNJE $t^{\circ}C$ JE OKO 4.200°

U VEGETACIONOM PERIODU
 $\Sigma t^{\circ}C$ JE OKO $3.700^{\circ}C$

**X GODIŠNJA KOLIČINA
PADAVINA IZNOSI 600 mm**

U VEGETACIJI 350-400 mm

**NAJTOPLIJI MESEC JE JULI
A NAJSUVLJI JE SEPTEMBAR**

BROJ BEZMRAZNIH DANA JE 185-190

**PROIZVODI SE SREDNJE KASNO I
KASNO POVRĆE ZA SVEŽU
POTROŠNJU I INDUSTRISKU
PRERADU: PAPRIKA, KUPUS, LUK,
PARADAJZ, MRKVA.**

**NA JUGU OVOG REGIONA NIŠ
LESKOVAC SE RAZVILA
PROIZVODNJA U ZAŠTIĆENOM
PROSTORU.**

BRDSKO-PLANINSKI REJON

**ZAUZIMA NAJVEĆI DEO
SRBIJE**

KLIMA JE VISINSKA

**ZEMLJIŠTA-SMEĐE KISELA
LESIVIRANA
ALUVIJALNA
CRVENICE**

**PADNE IZMEĐU 600-1000 mm
TALOGA GODIŠNJE**

**GAJI SE LISNATO POVRĆE,
KORENASTO POVRĆE,
KROMPIR, GRAŠAK**